

Kina i nesvrstanost

Ranko Petković*

Stav Narodne Republike Kine prema nesvrstanosti je oštro oscilirao od apsolutne negacije i pokušaja uspostavljanja jednog alternativnog pokreta zemalja trećeg sveta koji bi »zamenio« nesvrstanost do pružanja gotovo bezrezervne podrške pokretu nesvrstanosti upravo u ovim danima.

Da bi se shvatile ove promene u kineskom stavu prema nesvrstanosti, neophodno je imati u vidu unutrašnje i međunarodne okolnosti koje su na njih, u najvećoj meri, delovale.

Unutrašnje okolnosti

Posle dve decenije građanskog rata i dugotrajnog perioda japanske agresije i okupacije pobedila je kineska revolucija i dovela do obrazovanja Narodne Republike Kine 1949. godine, s tim što je jedan njen značajan deo, ostrvo Tajvan, ostalo i dalje pod vlašću kontrarevolucionarnih snaga Kuomintanga. Izašavši tako iz ranijeg polukolonijalnog položaja, NR Kina — zemlja s najvećim brojem stanovnika na svetu, suočila se s problemima ekonomskog razvoja guliverskih razmera. U prijateljskim odnosima sa Sovjetskim Savezom, koji se u to vreme i sam još teško i sporo oporavljao od strahovitih razaranja koje je pretrpeo u drugom svetskom ratu i pod totalnim ekonomskim embargom i svakovrsnom presijom SAD, Kina je bila upućena na to da se osloni na sopstvene snage i da bez ičije vidljivije pomoći rešava probleme svog ekonomskog i društvenog razvoja.¹

* Ranko Petković, profesor FPN Beograd i urednik »Medunarodne politike«

¹ Opširnije o etapama unutrašnjeg razvoja u NR Kini u člancima Mihaila Šaranovića *Kina bez Mao Ce Tunga*, Medunarodna politika, br. 635. iz 1976. i Mire Dražkića *Kineske teme*, Medunarodna politika, br. 636. iz 1976. godine.

Pored ovih objektivnih okolnosti, na autonomno i čak autarhično rešavanje problema unutrašnjeg razvoja uticala je samostalnost i samosvojnost kineske revolucije, koja je ostvarivala svoje zadatke na osnovu specifične marksističko-lenjinističke strategije Mao Ce Tunga. U njenom središtu, u svim fazama revolucije, bio je ljudski faktor. Polazeći i ovoga puta, u obnovi i izgradnji zemlje od ogromnih ljudskih potencijala, milionskih masa Kine, Mao Ce Tung je pretpostavio da će politikom »velikih skokova« najbrže savladati istorijske distance u preobražavanju svoje zemlje, i to ne samo u rešavanju ogromnih egzistencijalnih problema kineskog naroda, već i u njenom postavljanju na solidne ekonomske osnove.² Politika velikih skokova, vođena ne samo bez uvažavanja ekonomskih zakona, već i u očitoj suprotnosti s njima, isključivo pod dejstvom ideološkog i patriotskog entuzijazma kineskih masa, dala je velike rezultate, ali izazvala i još veće probleme.³ Suočavanje s ovim problemima pre svega ekonomske prirode, ali i sa reperkusijama na ideološkom i političkom planu, u vidu zaoštavanja protivrečnosti u različitim strukturama kineskog društva od baze do vrha, i to pod teškim uslovima stalne spoljne presije, vodilo je hipertrofiranju kulta Mao Ce Tungove ličnosti, uloge partije, vojske i klasnog faktora u društvenim strukturama ili izvan njih. Najizrazitiji primer pokušaja rešavanja tih složenih idejno-političko-ekonomskih protivrečnosti u šezdesetim godinama je bilo sprovođenje »kulturne revolucije«, u okviru koje se razvijala i oštra borba za vlast u očekivanju skorog fizičkog silaska Mao Ce Tunga sa kineske političke scene.

Posle smrti Mao Ce Tunga i svrgavanja sa vlasti tzv. grupe četvoro, koja je još za njegova života bila nosilac shvatanja o potrebi neprekidnog zaoštavanja klasne borbe i neštedimičnog obračunavanja s buržoaskim devijacijama, novo kinesko rukovodstvo na čelu s predsednikom Hua Kuo Fengom se opredeljuje za demokratizaciju unutrašnjih odnosa i veće uvažavanje delovanja ekonomskih zakonitosti, oličenih u programu tzv. četiri modernizacije.

Kao što su i međunarodne okolnosti imale izuzetno jak uticaj na zbi vanja na unutrašnjem planu, tako su i unutrašnja kretanja delovala na manju ili veću otvorenost Kine prema svetu, pa u tom okviru i prema zemljama trećeg sveta, zemljama u razvoju, odnosno nesvrstanim zemljama. Izrazit je primer kulturne revolucije pokraj šezdesetih godina, koja je neposredno delovala na znatno sužavanje prisustva Kine u međunarodnim odnosima, kao što je i promena na partijskom i državnom kormilu, posle smrti Mao Ce Tunga, označila proces šireg otvaranja Kine prema svetu, u najvećoj meri upravo prema nesvrstanim zemljama.

² Smatra se da je nacionalni dohodak po glavi stanovnika u NR Kini 1949. godine iznosio 27 dolara, a da je 1977. dostigao 240 dolara. (U članku mr Mihaila Šarano- vića *Kina u trci s vremenom*, Međunarod- na politika, br. 642. iz 1977).

³ Nicholas R. Lardy: *Economic Growth and Distribution in China*, Cambridge Univer- sity Press, 1978, str. 244.

Na stav Kine prema nesvrstanosti značajno dejstvo su vršili njeni odnosi s dvema supersilama — SSSR i SAD, dvema velikim azijskim susednim zemljama — Indijom i Japanom, kao i situacija s njenim predstavništvom u Ujedinjenim nacijama.⁴

Kina i SSSR. Veze između sovjetske partije i države i kineske partije i revolucije postojale su još davno pre formiranja NR Kine i, ne zanemarujući izvesna načelna i praktična razmimoilaženja u odnosu na puteve ostvarivanja borbe za nacionalno i socijalno oslobođenje kineskog naroda, počivale su na principima pune solidarnosti. Posle proglašenja NR Kine 1949. godine između nje i SSSR uspostavljeni su odnosi prijateljstva i saradnje. Međutim, period tesne i nepomućene saradnje između dve velike socijalističke države nije dugo trajao. Do prvih većih razmimoilaženja došlo je u vreme održavanja XX kongresa KP SS, usled neslaganja KP Kine sa suštinom i metodima destaljinizacije. Od šezdesete godine sukob izbija u javnost i uprkos izvesnim nastojanjima da bude prevaziđen (sastanak predstavnika CK KP SS i CK KP Kine u Moskvi 1963. i 1964) on se stalno produbljavao ne samo u međupartijskim, već i u međunarodnim odnosima da bi potkraj šezdesetih godina, 1969, doveo do ozbiljnijih graničnih incidenata na reci Usuri.

Ne upuštajući se u uzroke i posledice kinesko-sovjetskog sukoba, zadržaćemo se поблише samo na onim njegovim dejstvima koja su, u određenim fazama, uticala na kineski stav prema zemljama trećeg sveta, i u tom okviru, ili neposredno, prema nesvrstanim zemljama.

(a) U prvoj posleratnoj fazi kinesko-sovjetskih odnosa, to jest pre izbijanja sukoba, Kina je i sama bila pod jakim dejstvom Staljinove teorije o zaoštavanju klasne borbe u međunarodnim odnosima između dva antagonistička tabora. U tom smislu se može tumačiti i njeno angažovanje u korejskom sukobu. Međutim, kao polukolonijalna zemlja koja je i sama stekla nezavisnost posle drugog svetskog rata i kao zemlja u razvoju, Kina je imala više sluha za novooslobođene zemlje nego tadašnja zvanična Moskva. Moglo se, takođe, pretpostaviti da u izvesnoj, uslovno shvaćenoj, podeli »kompetencija« između ove dve velike socijalističke zemlje, Kina spada u deo da održava bliže odnose sa novooslobođenim zemljama Azije koje su se već u to vreme počele opredeljavati za ostajanje izvan vojno-političkih saveza velikih sila.

(b) Rascep u kinesko-sovjetskim odnosima imao je još izraženija i neposrednija dejstva na stav i ponašanje Kine prema zemljama trećeg sveta i nesvrstanim zemljama. Nalazeći se pod stalnim političkim, ekonomskim i vojnim pritiskom SAD i raskidajući, po svim linijama sa velikom savezničkom socijalističkom zemljom, sa kojom, pored svega, ima i dugu kopnenu granicu, ulazeći, dakle, u istodobnu konfrontaciju

4

Opširnije o NR Kini u međunarodnim odnosima u knjizi *Kina danas*, izdanje Instituta za međunarodni radnički pokret, Beograd 1973.

sa dvema svetskim supersilama, Kina nastoji da nađe uporišta i saveznike u zemljama trećeg sveta. Zbog rivaliteta i konflikata s Indijom, loših odnosa sa Jugoslavijom, kao »revizionističkom« zemljom, zbog okolnosti da pojedine nesvrstane zemlje imaju dobre odnose sa SSSR, a neke sa SAD, ili sa obema, zbog odbacivanja koncepta borbe za mir i nekih drugih ne manje bitnih razloga, Kina ide mimo nesvrstanosti i čak eklatantno protiv pokreta nesvrstanosti. Ona nastoji da na platformi antisovjetizma okupi zemlje u razvoju i nesvrstane zemlje i da kao njihov »prirodni« lider organizuje drugi Bandung, bez učešća Sovjetskog Saveza. Neuspeh u tome nije obeshrabrio Kinu da i bez trunke ideološkog puritanizma, karakterističnog za njenu unutrašnju situaciju, uspostavlja veze sa svima zemljama u razvoju, odnosno nesvrstanim zemljama, ali mimo pokreta nesvrstanosti, koje su se pokazale za to spremnim. U najnovijoj promeni kineskog stava prema nesvrstanosti, sredinom sedamdesetih godina, pored niza drugih faktora, o kojima će kasnije biti reči, vidljivo je prisustvo i antisovjetskog faktora. U pružanju podrške pokretu nesvrstanosti za Kinu je od prvorazredne važnosti njegova antiblokovska usmerenost i njegovo nezavisno delovanje u međunarodnim odnosima, odnosno njegov suprotstavljanje imperijalizmu, kolonijalizmu i svim drugim oblicima političke i ekonomske hegemonije. Iako pojam hegemonije u političkom svetu nesvrstanih zemalja ima daleko šire značenje, u kineskoj političkoj terminologiji se odnosi isključivo na politička dejstva SSSR kao supersile.

Kina i SAD. Kao sila koja je pružala svesrdnu podršku Kuomintangu i s neprijateljstvom dočekala pobeđu kineske revolucije i proglašenje NR Kine, SAD su pune dve decenije, same i posredstvom svojih saveznika u Aziji, preduzimale sve moguće mere političkog, ekonomskog i vojnog pritiska protiv Kine, sem direktne oružane intervencije, do koje je zamalo moglo i da dođe u vreme korejskog sukoba. Izložena totalnom ekonomskom bojkotu, ograđena prstenom američkih vojnih baza, Kina je bila onemogućena da ostvari svoja legitimna prava u Ujedinjenim nacijama i suočena s teorijom o postojanju dveju Kina. Razbuktavanje vijetnamskog rata i šire američko vojno angažovanje u zemljama Indokine, sredinom šezdesetih godina, bilo je u velikoj meri u funkciji američkog vršenja pritiska na Kinu. To se i ispostavilo kada je došlo do američkog dezangazovanja u Vijetnamu koje je, u sadejstvu s još nekim drugim okolnostima (zaoštavanje odnosa Kine sa SSSR) faktički utrlo put svojevrсноj normalizaciji kinesko-američkih odnosa (Nikson u Peking 1972). Iako se proces daljeg poboljšavanja kinesko-američkih odnosa razvija sporim tempom, naročito zbog spornog pitanja Tajvana, ipak se stanje bitno izmenilo u odnosu na prethodne dve decenije.

Reperkusije situacije u kinesko-američkim odnosima na stav Kine prema nesvrstanim zemljama bile su sledeće:

(a) U vreme oštrog pritiska SAD na Kinu, u rasponu od pune dve decenije, takav američki stav je bio, takođe, jedan od razloga traženja izvesnog oslonca u zemljama u razvoju, među kojima i pojedinim nesvrstanim zemljama. Kina učestvuje na Ženevskoj konferenciji o Indokini 1954, u jednom od prvih posleratnih ciklusa popuštanja međunarodne zategnutosti, i daje punu podršku proglašenja neutralnosti Laosa, Vijetnama i Kambodže, u cilju njihovog odvajanja od uticaja i aspiracije SAD. U toj

istoj godini Kina se opredeljuje za pet načela mirne koegzistencije u odnosima sa Indijom, pored ostalog, takode u nastojanju da izađe ispod blokade koju su joj nametnule SAD. Time je, u osnovi, inspirisano i izvanredno konstruktivno učešće Kine na Bandunškoj konferenciji 1955. godine. Ako je američki pritisak podsticao kineska nastojanja za uspostavljanjem širih veza sa zemljama trećeg sveta, on je u određenim fazama, naročito posle raskida Kine sa SSSR, delovao i u suprotnom pravcu. Pod pritiskom i u izolaciji, Kina je imala sužen prostor za uspostavljanje i razvijanje veza sa zemljama trećeg sveta.

(b) Posle svojevrsnog normalizovanja odnosa sa SAD, Kina je dobila veće mogućnosti za otvaranje prema svetu, pa i prema nesvrstanim zemljama. Iako u tom sklopu dejstvuje više unutrašnjih i spoljnih faktora, činjenica je da je proces sređivanja odnosa sa dotadašnjim neprijateljem br. 1 doprinelo stvaranju preduslova za šire razgranjavanje međunarodnih veza Kine. Ne treba, najzad, smetnuti s uma da je direktna posledica toga bilo ulaženje legitimnih kineskih predstavnika u Ujedinjene nacije, gdje je kineska diplomatija dobila mogućnosti da ostvari direktne kontakte i čak sinhronizuje svoja politička dejstva sa nesvrstanim zemljama koje čine najveću grupaciju u svetskoj organizaciji.

Kina i Indija. Odnosi tih dveju velikih azijskih zemalja u kojima živi jedna četvrtina svetskog stanovništva predstavljaju značajan faktor u azijskim, pa i svetskim zbivanjima. Kada su Kina i Indija bivali u zategnutim odnosima, to je uvek predstavljalo, uzrok ili posledicu, pogoršavanja opštih prilika u Aziji, pa i u svetskim relacijama. I razume se, vice versa, kada su Kina i Indija nalazili zajednički jezik u pristupu azijskim i svetskim pitanjima, to se blagotvorno odražavalo na situaciju u međunarodnim odnosima. A bivalo je i razdoblja kada su njihovi odnosi bili obeleženi prijateljskom saradnjom, a i kada su dospevali u oštre konfliktne situacije, pa čak i oružane sukobe. Na žalost, kinesko-indijski odnosi češće su bili u stanju konflikta, nego saradnje.

Uzroke treba tražiti u mnogim istorijskim i političkim okolnostima. Nabrojaćemo neke: spor oko Tibeta i Makmahonove granične linije u Himalajima koja je nasleđena iz kolonijalnog perioda; različita politička opredeljena i različite puteve unutrašnjeg razvoja, kao dva suprotna modela razvoja sa širim dejstvima u azijskom prostoru; kontroverze i rivalitete koji proističu iz njihove demografske veličine i sukoba interesa i, manjih ili većih, leaderskih ambicija u Aziji i u krugu novooslobođenih zemalja i zemalja u razvoju. Međutim, ne smeju se prenebregnuti ni faktori koji su delovali na uspostavljanje prijateljskih odnosa Kine i Indije: sličnost istorijske sudbine i okolnost da ni jedna ni druga zemlja nisu bivali nosioci, već žrtve agresije; podjednak interes da se otkloni mešanje stranih faktora i obezbedi stabilnost mira u Aziji; preokupiranost sopstvenim problemima ekonomskog razvoja i niz njihovih istovetnih interesa u svojstvu zemalja u razvoju.

U prvoj posleratnoj fazi njihovih uzajamnih odnosa, u vreme kada je Kina, nakon okončanja korejskog sukoba, nastojala da se afirmiše kao miroljubiva sila, dolazi do istorijskog susreta Ču En Laja i Nehrua i usvajanja pet principa miroljubive koegzistencije (Pancha shila). Prijateljski

odnosi Kine i Indije u velikoj mjeri obezbeđuju uspeh Bandunške konferencije 1955. Ali, već nakon nekoliko godina dolazi do hlađenja i zaoštavanja u kinesko-indijskim odnosima koje će doživeti kulminaciju u izbijanju oružanog sukoba u Himalajima 1962. godine. Doći će do, na prvi pogled, paradoksalne situacije da Kina, u vreme dok je još bila pod koncentričnim pritiskom SAD, pruža otvorenu i energičnu podršku Pakistanu, zemlji koja je član dva vojno-politička saveza u kojima dominantnu ulogu imaju upravo »američki imperijalisti«, protiv Indije, koja je izvan vojno-političkih saveza velikih sila. U skladu s tim, jedna od novijih faza jače zategnutosti u kinesko-indijskim odnosima biće upravo u doba pakistansko-indijske konfrontacije i stvaranja Bangladeša 1971. i 1972. godine.

Na koji način se situacija u odnosima Kine i Indije reflektovala na kineski stav prema nesvrstanosti?

(a) U vreme Pancha shile u kinesko-indijskim odnosima Kina je imala pozitivan stav prema tendencijama u spoljnoj politici novooslobođenih zemalja koje će, preko Bandunga, dovesti do njihovog opredeljivanja za nesvrstanost i učešća u pokretu nesvrstanosti. Kina istupa kao pobornik principa miroljubive koegzistencije koji će predstavljati programsku orijentaciju nesvrstanih zemalja, a u praksi podržava zahtev i težnju zemalja Indokine, na primer, da se poštuje njihovo opredeljenje za nezavisnost i neutralnost, odnosno nesvrstanost.

(b) Period u kome je Kina bila »na ratnoj nozi« s Indijom, jeste i vreme njenog negativnog i čak neprijateljskog stava prema nesvrstanosti. Sredinom šezdesetih godina Kina ulaže napore da organizuje drugi Bandung, kao alternativu pokreta nesvrstanosti. Ona je prisutna u procesu Sukarnovog odstupanja od nesvrstanosti, u poslednjem periodu njegovog delovanja na političkoj sceni u Indoneziji. U akciji koju je pokrenuo Ali Buto pre svoga pada, 1976. godine, o stvaranju pokreta zemalja u razvoju, koji bi ukinuo demarkacionu liniju nesvrstanosti koja »deli« zemlje u razvoju, bili su vidljivo prisutni i kineski interesi.

(c) U sadašnjem kineskom otvaranju prema svetu koincidira zauzimanje pozitivnog stava prema nesvrstanosti s pokušajima regulisanja odnosa sa Indijom. Ponovo se ispostavilo da postoji dijalektika međuzavisnih interesa u zauzimanju pozitivnog ili negativnog stava prema Indiji i nesvrstanosti.

Kina i Japan. U prvi mah bi se moglo pomisliti da odnosi Kine i Japana nemaju neposrednih konsekvenci na kineski stav prema nesvrstanosti. Međutim, ako se ima u vidu da je pitanje regulisanja odnosa s Japanom predstavljalo jednu od bitnih preokupacija kineske politike u čitavom posleratnom periodu i da stanje odnosa s tom zemljom jako utiče na spoljnopolitičke koncepcije i stav Kine u međunarodnim odnosima, onda je sasvim izvesno da je, u određenim fazama, stanje u kinesko-japanskim odnosima imalo dejstva i na kineski stav prema nesvrstanosti.

Iz drugog svetskog rata Kina je izašla kao članica pobedničke anti-hitlerovske koalicije, a Japan kao član sila Osovine koji je morao da

prihvati bezuslovnu kapitulaciju. U novom posleratnom rasporedu snaga, posle pojave NR Kine, SAD pretvaraju Japan u jednu od svojih najvažnijih baza za borbu protiv »kineskog komunizma«. Iako sam, po vlastitom ustavu, bez prava da se naoružava, Japan je bio predodređen, u američkoj globalnoj strategiji, da postane politička i naročito, ekonomska, alternativna i protivteža Kini. Sa svoje srtane, Kina — koja je bila žrtva japanske agresije u prošlosti — strahuje od obnavljanja japanskog militarizma i s pravom smatra Japan »produženom rukom američkog imperijalizma i antikomunizma« u Aziji.

Ipak, ne bi se moglo reći da ni na jednoj ili drugoj strani nisu postojali interesi i težnje da se takva situacija u međusobnim odnosima prevaziđe, u najvećoj meri kao relikv prošlosti i obostranih hipertrofiranih predrasuda. To se izražavalo u stalnom širenju ekonomskih odnosa i kontaktina s japanskim političkim ličnostima, koje su u neformalnoj misiji dolazile u Peking. Međutim, tek je američko dezangažovanje u Vijetnamu i dolazak Niksona u Peking omogućilo da i japanski premijer Tanaka, nekoliko meseci kasnije, u septembru 1972. dođe u posetu Peking. Iako ni normalizovanje kinesko-japanskih odnosa nije teklo zadivljujućom brzinom, ipak je dovelo do krupnog čina, potpisivanja kinesko-japanskog ugovora o miru 1978. godine. Japan je time skinuo sa sebe jednu tešku hipoteku i dobio širi pristup kineskom tržištu ogromne apsorpcione moći, dok je Kina stabilizovala svoju poziciju prema tom svom velikom i dinamičnom susedu i otvorila vrata za snabdevanje modernom tehnologijom.

Kakve su posledice stanja u kinesko-japanskim odnosima na kineski stav prema nesvrstanosti?

(a) Sa svojim mestom u američkoj globalnoj strategiji u azijskom prostoru, naročito u vreme hladnog rata i antikomunističke histerije, Japan je objektivno »terao« Kinu na zauzimanje radikalnijih stavova u unutrašnjoj i spoljnoj politici. »Japanska pretnja« je bio slogan kojim su operisale naročito ekstremističke leve snage koje su bile zagovornici neminovnosti rata i koje su odbacivale i miroljubivu koegzistenciju i nesvrstanost.

(b) Sređivanje odnosa sa Japanom predstavljaće stimulans kineskom otvaranju prema svetu, pa i prema nesvrstanim zemljama. Spokojnija, da tako kažemo, kineska pozicija, čemu je mnogo pridonelo potpisivanje mirovnog ugovora s Japanom, pogodovaće snagama u Kini koje se opredeljuju za miroljubivu koegzistenciju i široku saradnju sa nesvrstanim zemljama.

Kina i OUN. Kina spada u red osnivača Organizacije Ujedinjenih nacija i pet stalnih članica Saveta bezbednosti. Posle proglašenja Narodne Republike Kine ona je zatražila posredstvom svog tadašnjeg ministra inostranih poslova Ču En Laja 18. novembra 1949. da se delegaciji kuomintanške vlade oduzme pravo daljeg predstavljanja kineskog naroda i da svoja mesta u svetskoj organizaciji preuzmu legitimni predstavnici centralne vlade. Ovaj zahtev su podržale socijalističke zemlje i neke zemlje Azije i Afrike, ali je »američka glasačka mašina« i u Generalnoj skupštini i u Savetu bezbednosti sprečavala njegovo sprovođenje. Tako je nastalo pitanje »kineskog predstavnništva« u OUN koje je bilo predmet sporova

i sukoba više od dve decenije između onih, sve brojnijih, koji su podržavali opravdane zahteve NR Kine i onih, sve malobrojnijih, koji su podržavali SAD i tajpeški režim.

Za Sjedinjene Američke Države onemogućavanje ulaska legitimnih kineskih predstavnika u Ujedinjene nacije bilo je sastavni deo držanja NR Kine u izolaciji i pod pritiskom. Za samu NR Kinu to je, odista, bilo bitno ograničavanje njenih suverenih prava i, takođe ne manje bitno, skućavanje prostora za aktivno međunarodno delovanje i afirmaciju. Za sve veći broj članica Ujedinjenih nacija, naročito novooslobođenih zemalja Azije i Afrike, to je bilo izraz američkog manipulisanja Ujedinjenim nacijama u sklopu hladnoratovske politike prema NR Kini i sprečavanje ostvarivanja univerzalnosti svetske organizacije.

Najzad, u jesen 1971. godine, u Generalnoj skupštini u kojoj većinu čine nesvrstane zemlje i u sklopu menjanja američkog stava prema NR Kini donesena je odluka o udaljavanju predstavnika tajpeškog režima i prihvatanju pravih predstavnika NR Kine, koji su i zauzeli svoja mesta u svetskoj organizaciji 15. novembra 1971.

Pitanje kineskog predstavnništva u Ujedinjenim nacijama imalo je više implikacija u odnosima NR Kine i nesvrstanih zemalja.

(a) Nesvrstane zemlje su bile dosledne i uporne u svom zahtevu, istaknutom još na Beogradskoj konferenciji 1961. i reaktiviranim na svim kasnijim sastancima na najvišem nivou, da se pitanje kineskog predstavnništva u Ujedinjenim nacijama reši prihvatanjem legitimnih predstavnika NR Kine. One su vodile energičnu akciju u svim forumima svetske organizacije, a naročito u Generalnoj skupštini, da se ostvari taj njihov zahtev.

(b) Nesvrstane zemlje su zauzimale stav da se principijelno pitanje ostvarivanja univerzalnosti Ujedinjenih nacija neće dovesti do kraja bez rešavanja pitanja kineskog predstavnništva u svetskoj organizaciji. One su, takođe, zastupale gledište da se bez ostvarivanja univerzalnosti ne može postići ni efikasnost u delovanju Ujedinjenih nacija.

(c) Nesvrstane zemlje su pridonele suzbijanju američke teorije o »dve Kine« koje bi imale svoje predstavnike u Ujedinjenim nacijama, kao što su imale i vidnu ulogu u demaskiranju američkih parola o »agresivnom karakteru« NR Kine nespojivom sa miroljubivim ciljevima Ujedinjenih nacija itd.

(d) Odsustvovanje NR Kine iz Ujedinjenih nacija pridonosilo je njenoj izolaciji i pogodovalo razvijanju ekstremističkih gledišta u pojedinim fazama razvoja njene unutrašnje i spoljne politike o neizbežnosti, pa i poželjnosti rata. Sredinom šezdesetih godina NR Kina čak lansira ideju o stvaranju alternativnih »revolucionarnih Ujedinjenih nacija«, što bi, da je imalo uslova da bude sprovedeno, dovelo do novih oštih konfrontacija i polarizacija u međunarodnim odnosima.

(e) Rešavanje pitanja kineskog predstavnništva u Ujedinjenim nacijama ima određenu ulogu u njenom otvaranju prema svetu, političkom i akcionom zbližavanju sa nesvrstanim zemljama, menjanju njenih pogleda na svetska pitanja u jednom pozitivnom i konstruktivnom pravcu (predstavni-

ci NR Kine su se prvi put aktivno uključili u debatu o razoružanju na Specijalnom zasedanju Generalne skupštine o razoružanju, koje je sazvano na inicijativu nesvrstanih zemalja; do tada oni su a priori odbijali svaku ideju o razoružanju; pored ostalog, zbog takvog stava Kine u ranijem periodu nije bilo moguće ostvarivanje ideje o svetskoj konferenciji o razoružanju koju su nesvrstane zemlje predložili na Beogradskoj konferenciji 1961, itd.).

Zaključak

Izložili smo najvažnije unutrašnje i međunarodne okolnosti koje su uticale na stav NR Kine prema nesvrstanošću u vremenskom i političkom razdoblju od gotovo tri decenije. Iako se sve promene u kineskom stavu prema nesvrstanošću ne mogu striktno vezati za pojedine događaje u unutrašnjem životu i na međunarodnom planu, ipak se, globalno, jasno razaznaje određen stepen međusobne povezanosti i uslovljenosti.

Faktori koji predodređuju stav NR Kine prema nesvrstanim zemljama

Postoji više činilaca koji opredeljuju interese i ponašanje NR Kine u međunarodnim odnosima, pa i prema nesvrstanim zemljama i pokretu nesvrstanošću. Ako u ovom poglavlju za odrednicu uzmemo one činioce koji proističu iz društveno-ekonomskih, političkih i demografskih svojstava NR Kine, onda će to u prvom redu biti njena obelczja (a) kao zemlje u razvoju; (b) kao socijalističke zemlje i (c) kao velike sile.

Kina — zemlja u razvoju. Kina je tipična zemlja u razvoju. Nerazvijenost je, pre svega, nasleđe iz njenog polukolonijalnog položaja u prošlosti. Uprkos ogromnim naporima, Kina još uvek znatno zaostaje u svom razvoju za razvijenim industrijskim zemljama. Struktura njene privrede je još pretežno agrarno-sirovinska, sa industrijom koja se ubrzano razvija, ali bez mogućnosti da u bližoj budućnosti u bitnijem stepenu utiče na njen preobražaj. Akumulaciona sposobnost privrede je na niskom stupnju. Odsustvo unutrašnjih materijalnih stimulanasa i spoljnih kredita većeg obima, u zemlji koja ima devet stotina miliona stanovnika, uvjetuje spor ukupni materijalni rast. Ogromna sredstva odlaze na naoružanje. U čitavom dosadašnjem periodu unutrašnji privredni razvoj se odvijao pod dejstvom nepovoljnih spoljnih faktora: ekonomskog bojkota SAD i, u manjoj ili većoj mjeri, pojedinih njihovih saveznika u toku gotovo čitavih dveju decenija i gotovo već podjednako dugom ekonomskom bojkotu SSSR i većine zemalja socijalističke zajednice.

S takvim ili sličnim problemima i teškoćama, i unutrašnje i spoljne

prirode, suočavaju se mnoge zemlje u razvoju: to je njihovo zajedničko obeležje i platforma njihovog istorijskog zajedništva. Otuda razumevanje Kine za zemlje u razvoju i razumevanje zemalja u razvoju za Kinu. Otuda, takode, i mnogi njihovi istovrsni pogledi na odnose sa razvijenim industrijskim zemljama i na krupna međunarodna pitanja. Ali, uz sve to, Kina nije »obična« zemlja u razvoju. Njene demografske dimenzije su takvih razmera da joj obezbeđuju izdvojeno, posebno, mesto u krugu zemalja u razvoju.

Budući da je Kina zemlja u razvoju i da se u pokretu nesvrstanosti nalazi najveći broj zemalja u razvoju, videćemo u kojim se sve vidovima ispoljava delovanje ove okolnosti na kineski stav prema pokretu nesvrstanosti:

(a) Ni sve mene kroz koje je prolazila nisu uticale na isticanje okolnosti da je Kina sastavni deo trećeg sveta i da je sudbinski povezana sa zemljama u razvoju. Iz te okolnosti proističe prirodno zajedništvo i savezništvo Kine sa zemljama u razvoju. Međutim, ova okolnost nije automatski predodređivala i pozitivan stav Kine prema pokretu nesvrstanosti, kao pokretu u čijim aktivnostima učestvuje najveći broj zemalja u razvoju. Ali, Kina ne može da bude ravnodušna prema pokretu koji okuplja zemlje trećeg sveta, čiji je ona deo. Od njene ukupne političke strategije u pojedinim fazama zavisi njen negativniji i pozitivniji stav prema pokretu nesvrstanosti, ali je on prisutan u njenom političkom vidokrugu u prvom redu zbog toga što u svojim redovima pretežno okuplja zemlje trećeg sveta, odnosno zemlje u razvoju.

(b) Činjenica da bi u krugu zemalja u razvoju mogla da nađe oslonac i uporišta, odnosno da stvori protivtežu drugim dvema velikim silama sa kojima je bila ili se nalazi u konfrontaciji, navodila je Kinu, u određenim fazama, preduzimanju akcija koje bi trebalo da joj obezbede izvesnu lidersku ulogu u trećem svetu. Ta njena povremeno jače eksponirana težnja da bude lider trećeg sveta bila je prisutna, kao što smo već videli, u pokušajima organizovanja drugog Bandunga sredinom šezdesetih i u pokušajima stvaranja posebnog pokreta zemalja u razvoju sredinom sedamdesetih godina. Ovakve i slične akcije i težnje Kine kao zemlje u razvoju se direktno kose sa interesima pokreta nesvrstanosti, jer bi njihovo ostvarivanje razbilo koncept univerzalnosti pokreta nesvrstanosti i vodilo konfrontacijama koje su u suprotnosti sa njegovim ciljevima i interesima samih zemalja u razvoju.

(c) Vanblokovska i nezavisna orijentacija pokreta nesvrstanosti i njegovo zalaganje za uspostavljanje novih međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa objektivno odgovaraju interesima Kine kao zemlje u razvoju i bivše polukolonijalne zemlje. To je naročito slučaj kada je u pitanju stvaranje novog međunarodnog ekonomskog poretka. Stoga bi se moglo pretpostaviti da će Kina, u direktnoj proporciji s realnim sagledavanjem svojih objektivnih interesa u međunarodnoj zajednici, pokazivati sve veće razumevanje za pokret nesvrstanosti.

Kina — socijalistička zemlja. Kineska revolucija spada u red najvećih revolucionarnih epopeja dvadesetog veka. Kao i sve velike revolucije, i ona je ostvarena oslanjanjem na sopstvene snage i bez kopiranja tuđih uzora. S tim velikim moralno-političkim kapitalom stupila je u međunarodne odnose NR Kina, ali se čitavo vreme morala da suočava s nizom izazova i iskušenja, među kojima su teškoće unutrašnjeg razvoja, pritisak SAD i rascjep s SSSR imali najvidniju ulogu.

Kao socijalistička zemlja, Kina je u proteklom periodu bila u različitom odnosu s drugim socijalističkim zemljama: sa SSSR i drugim zemljama socijalističke zajednice u odnosima prijateljstva i saradnje tokom pedesetih godina, od početka šezdesetih sve do naših dana u odnosima neprijateljstva i konfrontacije, izuzev s Rumunijom s kojom je nastavila kontinuiranu saradnju; s Albanijom je najtešnje saradivala od rascjepa sa Sovjetskim Savezom do razilaženja s njom u periodu nakon Mao Ce Tungove smrti; s Jugoslavijom je bila na distanci i više u lošim nego dobrim odnosima u vreme Kominforma i u kasnijem razdoblju, naročito od kraja pedesetih i početka šezdesetih godina, kada je optuživala Jugoslaviju da je nosilac »revizionizma«, sve do najnovijeg perioda, dolaska na čelo Kine Hua Kuo Fenga i otvaranja prema svetu; s Kubom je bila u dobrim odnosima u jednom kraćem razdoblju krajem pedesetih godina; sa oslobodilačkim pokretima i vladama zemalja Indokine održavala je prisne prijateljske odnose sve do izraženijeg okretanja Vijetnama i Laosa prema SSSR-u i prestanka američke oružane intervencije; sada čvrsto podržava Kampučiju u odnosu na Vijetnam; s DNR Korejom, u fazi koju je obeležavalo razdoblje korejskog sukoba, i još dosta dugo nakon toga bila je u odnosima najtešnje saradnje, ali se kasnije distancirala u procesu osamostaljivanja političkog položaja i uloge DNR Koreja koji su ovu zemlju doveli u pokret nesvrstanosti, da bi u sadašnjem periodu ponovo došlo do zbližavanja na premisama ravnopravnosti.

U međunarodnom radničkom pokretu, u vreme zaoštavanja konfrontacije s SSSR, KP Kine se orijentisala na stvaranje alternativnih komunističkih partija, koje su uglavnom ostale male sektaške grupice na margi nama političkog, pa i klasnog života u svojim zemljama.

Uprkos svemu, ugled Kine kao socijalističke zemlje u svetu, a naročito u zemljama u razvoju, nije opadao koliko zbog veličine kineske revolucije, toliko i zbog evidentnog uspeha socijalističkog društvenog sistema u rešavanju egzistencijalnih problema zemlje.

Ove okolnosti na direktan ili indirektan način deluju i u sklopu kineskih odnosa sa nesvrstanim zemljama i pokretom nesvrstanosti.

(a) Važnu ulogu ima činjenica da je Kina samostalna, nezavisna i, odista, vanblokovska socijalistička zemlja. Iako je ona sama po sebi »blok«, kao jedna od tri najveće svetske sile, njena neovisnost od uticaja vojno-političkih saveza supersila je izvan svake sumnje. Pored njenih karakteristika kao zemlje u razvoju, njena samostalnost je druga osobina fundamentalnog značaja koja Kinu približava, objektivno, nesvrstanim zemljama i određuje drukčiji ugao gledanja mnogih nesvrstanih zemalja na Kinu nego na druge velike sile.

(b) Kao što opredeljenost Kine za sopstveni model socijalističkog razvoja, njena samostalnost u odnosu na blokovske grupacije i njena »spособnost«, da se tako izrazimo, da se suprotstavlja i konfrontira s dvema supersilama ostavljaju snažan dojam u zemljama u razvoju i nesvrstanim zemljama, tako isto njene izražene ambicije za liderskom ulogom, kako među zemljama u razvoju, tako i u međunarodnom radničkom pokretu, naročito prisutne u pojedinim fazama njenog političkog razvoja, nailaze na određene rezerve i nepoverenje.

(c) Jedina platforma za širu i svestraniju saradnju nesvrstanih zemalja i zemalja u razvoju s Kinom je ona koja bi trebalo da proističe iz njenog socijalističkog društvenog bića — platforma ravnopravnosti i nemešanja. Ona je iskazala svoja pozitivna svojstva u doba Bandunške konferencije i, reklo bi se, obnavlja se u sadašnjim uslovima demokratizacije u Kini i njenog šireg otvaranja prema svetu.

Kina — velika sila. Kina ne spada u red supersila, niti blokovskih sila, ali s punim pravom nosi atribut velike sile.⁵ U samoj Kini se nerado prihvata da je ona velika sila, zbog sadržaja koje podrazumeva taj pojam. Iako je velikim silama imanentno da se ponašaju upravo u istorijski kompromitovanom značenju tog pojma, ipak se ne bi moglo zanemariti da se sve velike sile ne ponašaju podjednako. Zbog toga se i može ostati kod konstatacije da je Kina velika sila, više u smislu atributa koji neku zemlju čine velikom silom, nego u smislu laboriranja ponašanja Kine kao velike sile u međunarodnim odnosima.

Kinu čine velikom silom pre svega njene demografske dimenzije. Ogromna površina koju obuhvata i još veći ljudski potencijal kojim raspolaže — nešto manje od jedne četvrtine svetskog stanovništva — svrstavaju je u red najvećih zemalja na svetu (SSSR-u pripada primat po veličini teritorije, a Kini po broju stanovnika).

Iako na izrazito nižem stupnju razvoja u odnosu na druge velike sile, bez nedoumice se može reći da Kina raspolaže ekonomskim potencijalima koji će je u ne tako dalekoj budućnosti i po snazi ekonomskog faktora uključiti u red velikih svetskih sila. Njena sposobnost da se uključi u moderne tehnološke tokove potvrđena je lansiranjem kineskog satelita u orbitu zemlje.

Kina se uključila u red velikih svetskih sila i osvajanjem nuklearnog oružja, odnosno sticanjem statusa nuklearne sile. U red nuklearnih sila Kina se uvrstila eksplozijom prve atomske bombe 1964, a relativno ubrzo i prve hidrogenske bombe. Iako po svom nuklearnom potencijalu, i po obimu i po stepenu usavršenosti, još daleko zaostaje za vodećim nuklear-

5

»Na međunarodnom planu, moramo podržavati proleterski internacionalizam. Kina nikada neće biti supersila. Treba da jačamo jedinstvo sa socijalističkim zemljama i svim ugnjetenim narodima i nacijama, da podržavamo jedni druge, težimo miroljubivoj koegzistenciji sa zemljama koje imaju različite društvene sisteme na bazi pet principa: uzajamnog poštovanja suve-

reniteta i teritorijalnog integriteta, uzajamnog nenapadanja, nemešanja u međusobne unutrašnje stvari, ravnopravnosti i obostrane koristi i mirne koegzistencije i da se suprotstavljamo imperijalističkoj i socimperijalističkoj politici agresije i rata i hegemonizmu super sila«. (Ustav NR Kine, usvojen 17. januara 1975).

nim silama, ona je učinila onaj kvalitativni skok koji je odvaja od svih drugih nenuklearnih zemalja i, kako smo rekli, svrstava u red velikih sila članica nuklearnog kluba. Svakako, Kina raspolaže i drugim vidovima narušavanja koji je čine značajnijim vojnim faktorom našeg vremena.

Kinu čini velikom silom i uticaj, ideološki i politički, koji ima kao zemlja u kojoj se izgrađuje socijalizam u posebnim uslovima, sličnim uslovima u mnogim zemljama u razvoju, i zato privlačnim u smislu modela čije bi iskustvo moglo pogodovati mnogima od njih. Čak i kada se ne pri da veći značaj Galtungovim egzaltacijama o »socijalizmu na biciklima«, sasvim je izvesno da specifičnosti izgradnje socijalizma u Kini, kao velikoj zemlji, imaju šire međunarodne reperkusije i označavaju jedan od koloseka njenog ideološkog i političkog uticaja kao jedne od najvećih svetskih sila.

Najzad, iako ne i po važnosti, Kina je jedna od velikih sila trećeg sveta, na izvestan način »neopunomoćeni«, ali kvalifikovani predstavnik zemalja u razvoju u krugu velikih svetskih sila. To njeno »zaleđe« takođe joj daje određenu specifičnu težinu u svetskim poslovima. Da to nisu samo objektivne relacije, pokazuju i povremena nastojanja Kine da upravo u svojstvu velike sile trećeg sveta ostvari lidersku, predvodničku poziciju koja bi povećala njenu snagu u konfrontacijama sa drugim velikim svetskim silama.

Svojstva Kine kao velike sile svakako utiču na njene odnose sa nesvrstanim zemljama i stav pokreta nesvrstanosti prema njoj.

(a) Kao velika sila, Kina je zainteresovana za uticaj i uporišta u čitavom svetu, a naročito u trećem svetu, pa u tom krugu i među nesvrstanim zemljama. To se direktno odražava i na njene odnose sa pokretom nesvrstanosti. U razdoblju kada je težila okupljanju zemalja u razvoju na premisama različitim od nesvrstanosti, ona je nastojala da diskredituje nastojanja i aktivnosti pokreta nesvrstanosti.

(b) Kao velika sila koja se razlikuje od supersila po tome što ne poseduje svoj sistem vojno-političkih saveza, pa je u neku ruku i sama vanblokova zemlja, po tome što je bivala izložena njihovom pritisku, po tome što spada u red zemalja u razvoju, na izvestan način i novooslobođenih zemalja, itd. Kina je bliska pokretu nesvrstanosti.

(c) Iz tih razloga odnosi Kine i pokreta nesvrstanosti u najvećoj meri zavise od politike Kine. Sagledani u krajnjoj liniji, objektivni interesi Kine i ciljevi i akcije pokreta nesvrstanosti u međunarodnim odnosima se u velikoj meri podudaraju. Razilaze se onda i utoliko kada u kineskoj politici prevladaju dejstva koja su suprotna ciljevima i interesima nesvrstanih zemalja.

Uticaj spoljnopolitičkih koncepcija Kine na njen stav prema nesvrstanosti

U kineskoj nauci i političkom rečniku u prošlosti veoma retko se može naići na pojam nesvrstanosti. Nesvrstanost je pominjana jedino u kontekstu sračunatom na njenu političku diskreditaciju, bilo kao »oruđe u politici Sovjetskog Saveza«, bilo kao »izraz razbijanja i zavaravanja trećeg sveta«. Nasuprot tome, široko su prisutni pojmovi koji podrazumevaju i nesvrstane zemlje u drukčijem svojstvu i kontekstu: novoslobođene zemlje, zemlje u razvoju i, naročito, zemlje trećeg sveta. Ali, razume se, bez ikakvih praktično-političkih asocijacija o njihovom učešću u pokretu nesvrstanosti.

Pojmovima novooslobođenih zemalja, zemalja u razvoju i zemalja trećeg sveta se, bez izuzetka, operisalo u pozitivnom smislu. Ove zemlje se tretiraju kao prirodni prijatelji i saveznici Kine. Njima se, takođe, prilazi kao celini; posebnoj grupaciji zemalja koje se nalaze u istom diskriminisanom položaju, koje su izložene istim vrstama pritiska, koje imaju iste neprijatelje i koje imaju iste interese u međunarodnoj zajednici. Izuzetak je jedino izdvajanje pojedinih režima u Aziji, u doba oštre konfrontacije u Vijetnamu, koji su žigosani kao američki sateliti.

Mnogo šire od nesvrstanosti, u Kini je bio prisutan pojam neutralnosti. Razlog je bio, pre svega, u političkom nastojanju oslobodilačkih pokreta i vlada zemalja Indokine da, opredeljujući se za neutralnost, dobiju garantiju o nemešanju bivše metropole — Francuske i sile koja je težila da popuni prostor koji je ona napustila — SAD. U isto vreme status neutralnosti je trebalo da uveri pomenute dve sile da se zemlje Indokine neće vezati za SSSR ili Kinu. U indokineskom kontekstu neutralnost se tretira kao status i u doba mira i u vreme rata, odnosno i kao privremena i kao stalna neutralnost. Ugovorima koji su potpisani 1962, čiji je potpisnik i Kina, Laos je dobio status stalno neutralne zemlje. Nastojanja Kambodže, pod vodstvom Sihanuka, da i ona dobije međunarodno priznati i garantovani status stalno neutralne države, koja su uživala permanentnu kinesku podršku, nisu urodila plodom.

Iako se u svim ovim slučajevima pod neutralnošću nije podrazumevala nesvrstanost, jer su evidentno prisutni instrumentariji klasične neutralnosti (velike sile i susedne zemlje kao potpisnici i garanti međunarodnog ugovora kojim se zasniva status neutralnosti), ipak u sadržaju obaveza iz neutralnosti, na primer, u slučaju Laosa, sadržani su i bitni principi nesvrstanosti: neučešće u vojno-političkim savezima velikih sila, neprihvatanje stranih vojnih baza na svojoj teritoriji, pridržavanje principa aktivne i miroljubive koegzistencije itd. Budući da je ovde reč o svojevrsnoj simbiozi principa neutralnosti i nesvrstanosti, u sasvim uslovnom smislu bi se moglo reći da je Kina, podržavajući težnju zemalja Indokine da se proglase neutralnim državama, sredinom pedesetih godina, pa i kasnije, podržavala, u stvari, i principe i politiku nesvrstanosti.

Teza o mirnoj koegzistenciji. Kina se pojavila na međunarodnoj sceni u jeku hladnoga rata 1949. godine, u vreme kada je u Sovjetskom Save-

zu bila teza o dva antagonistička tabora u međunarodnim odnosima, odnosno o zaoštavanju klasne borbe i neizbežnosti rata. S obzirom na njene tadašnje bliske odnose sa Sovjetskim Savezom, ona je u najvećoj mjeri preuzela ta shvatanja. Tome je pogodivala još jedna okolnost: pritisak koji su od prvog dana počele da vrše na nju SAD i njeni saveznici. Uz sve to, kao jedan od dokaza teze o zaoštavanju klasne borbe u međunarodnim odnosima, došlo je do izbijanja korejskog sukoba 1950. godine, u kome se Kina angažovala, slanjem dobrovoljaca, na strani Severne Koreje.

Završetak korejskog sukoba na 38. paraleli i fiksiranje podele Koreje, uz posredničke aktivnosti grupe neutralnih zemalja, u kojoj je vidnu ulogu igrala vanblokovska Indija, pridonelo je nailasku jednog od prvih ciklusa popuštanja međunarodne zategnutosti posle drugog svetskog rata. Na Ženevskoj konferenciji o Indokini, koja je označila kraj francuskog prisustva u tom prostoru, učestvovala je i Kina u svojstvu zainteresovane susedne zemlje, iako uz izričite političko-diplomatske ograde SAD. Konstruktivno ponašanje Kine na Ženevskoj konferenciji pridonelo je smanjivanju dejstva američke propagande o Kini kao agresoru protiv snaga OUN u Koreji, kao nosiocu komunističke subverzije, itd.

Osećajući snažnu političku potrebu da se potvrdi kao miroljubiva zemlja koja je sposobna, ne ratom, već mirnim putem da rešava sporna pitanja sa svojim susedima, Kina je preduzela korake za sređivanje svojih odnosa s Indijom, koji su bili dospeli u stanje ozbiljne zategnutosti zbog Tibeta i Dalaj Lame. U tom političkom kontekstu došlo je do susreta Ču En Laja s Nehruom i potpisivanja zajedničkog saopštenja u kome je središnje mesto pripadalo proklamovanju pet principa mirne koegzistencije (Pancha shila) 1954. godine. Kina i Indija opredelile su se za neagresiju, nemešanje, uvažavanje teritorijalnog integriteta, ravnopravnu saradnju i mirnu koegzistenciju u međusobnim odnosima i u svetskoj politici uopšte.

Tako je zahvaljujući dvema velikim azijskim zemljama — Kini i Indiji — precizno formulisano model miroljubive koegzistencije, koji će postati programatsko opredeljenje i zahtev svih miroljubivih i demokratskih snaga u svetskoj politici, u prvom redu upravo nesvrstanih zemalja.

Opredeljivanjem za mirnu koegzistenciju Kina se ideološki i politički osposobila za učešće i vidnu ulogu na Bandunškoj konferenciji koja je održana sledeće, 1955. godine. Polazeći od modela koji su formulisali Ču En Laj i Nehru, Bandunška konferencija je usvojila čuvenih deset načela mirne koegzistencije koja su zemlje Azije i Afrike istakla kao svoj politički credo.

Ubrzo su, međutim, nastupili događaji koji su pridoneli da Kina napusti zastupanje teze o neophodnosti i korisnosti primene principa mirne koegzistencije. U prvom redu to je proces razilaženja sa Sovjetskim Savezom posle Dvadesetog kongresa KP SS. Bez ulaženja u sve razloge rascepa u odnosima tih dveju socijalističkih zemalja, u ovom kontekstu je dovoljno napomenuti da je sve kategoričnije opredeljivanje N. Hruščova za miroljubivu koegzistenciju pratilo sve kategoričnije kinesko odbijanje miroljubive koegzistencije kao revizionističke politike paktiranja s imperijalizmom. Na takva nova kineska stanovišta uticalo je i zaoštavanje odnosa sa

Indijom, koja je postala jedan od osnivača pokreta nesvrstanosti i najistaknutijih pobornika aktivne i miroljubive koegzistencije.

Posle dolaska na čelo Kine predsednika Hua Kuo Fenga i otpočinjanja procesa dubljih prestrojavanja na unutrašnjem i međunarodnom planu, moglo bi se pretpostaviti da će se Kina vratiti prihvatanju mirne koegzistencije u svojim odnosima sa svetom. Indicije u tom smislu postoje u zajedničkim izjavama predsednika Hua Kua Fenga i Tita, Čaušeskua i Kim Il Sunga.⁶

Odnosi Kine i nesvrstanih zemalja mogu uspešno da se razvijaju jedino na platformi aktivne i miroljubive koegzistencije. Prvo, principi aktivne i miroljubive koegzistencije obezbeđuju regulisanje odnosa između zemalja različitih društvenih sistema koje su upravo u najvećoj meri zastupljene u pokretu nesvrstanosti zbog ideološkog pluralizma i demokratskih odnosa koji u njemu vladaju. Nemoguće je zamisliti da bi one, i Kina s njima, mogli da uspešno razvijaju odnose bez uvažavanja aktivne i miroljubive koegzistencije. Drugo, sve aktivnosti pokreta nesvrstanosti su u krajnjoj liniji sračunate na to da dovedu do stvaranja uslova u međunarodnoj zajednici koji će omogućiti sprovođenje aktivne i miroljubive koegzistencije. Zemlje koje ne prihvataju aktivnu i miroljubivu koegzistenciju u njenom izvornom značenju objektivno moraju biti u koliziji sa principima i ciljevima pokreta nesvrstanosti. Treće, principi aktivne i miroljubive koegzistencije ne predstavljaju samo zbir političkih postulata, već i skup principa kodifikovanih u pravnom sistemu Ujedinjenih nacija, pa, prema tome, imaju i snagu pravnih pravila koja obavezuju sve zemlje. Budući da je do kodifikacije principa aktivne i miroljubive koegzistencije došlo kao rezultat zalaganja nesvrstanih zemalja i da su nesvrstane zemlje najdosledniji pobornici ostvarivanja principa i ciljeva Ujedinjenih nacija, ne bi se moglo zamisliti stabilnije razvijanje dobrih odnosa nesvrstanih zemalja sa Kinom bez njenog »vraćanja« politici mirne koegzistencije.

Teza o neizbežnosti rata. Gotovo punih dvadeset godina — od kraja pedesetih do dolaska Hua Kuo Fenga na čelo Kine — u opštem prilazu međunarodnim odnosima dominantan značaj je imala teorija o neizbežnosti rata. Ona je bila izraz »klasnog« sagledavanja situacije — u međunarodnim odnosima, borbe između progresivnih i reakcionarnih snaga koja se može okončati jedino ratom.⁷

6

Hua Kuo Feng: »Današnja međunarodna situacija i dalje se razvija u povoljnom pravcu za narode sveta, a nepovoljnom za supersile. Mnogobrojne zemlje trećeg sveta, vodeći udruženu borbu, vrše snažan nalet na stari svet i postižu pobjedu za pobjedom. Pokret nesvrstavanja, kao značajna snaga, zajedno sa ostalim zemljama u razvoju trećeg sveta, igra sve veću ulogu na međunarodnom planu. Zemlje teže ka nezavisnosti, nacije ka oslobođenju, a narodi ka revoluciji. To je već postala nezadrživa istorijska bujica u današnjem svetu«. (U zdravici na banketu u

časť Josipa Broza Tita u Pekingu, 30. avgust 1977, objavljenoj u knjizi »Tito u SSSR, DNR Koreji i NR Kini«, Beograd 1977).

7

Mao Ce Tung: »Prema mom mišljenju, međunarodna situacija došla je sada do novog ključnog trenutka. U svetu danas postoje dva vetra: Istočni vetar i Zapadni vetar. Postoji kineska izreka: Ili će Istočni vetar prevagnuti nad Zapadnim vetrom ili će Zapadni vetar prevagnuti nad Istočnim«. To je karakteristika današnje situacije, a ja verujem da će Istočni vetar pre-

Teza o neizbežnosti rata se pripisuje Mao Ce Tungu i proizilazi iz njegovih ocena namera imperijalističkih država, s jedne, i interesa socijalističkih snaga, s druge strane. Imperijalističke države nastoje da prošire svoje sfere uticaja i da unište snage socijalizma, što je zakonitost koja proističe iz prirode kapitalističkog sistema. Zbog toga se imperijalističke države naoružavaju ubrzanim tempom nuklearnim i drugim oružjima. One se direktno spremaju za rat. Onaj, ko to ne vidi, taj se unapred predaje imperijalizmu. Borba za mir je izraz neklasnog pristupa međunarodnim odnosima i izraz revizionističkog paktiranja s buržoazijom, izdaja stvari socijalizma i progressa. Mirna koegzistencija zavarava i obmanjuje radničku klasu u celom svetu, slabi njene klasne instinkte i koristi imperijalističkoj propagandi. Sve revolucionarne snage u svetu moraju da se pripremaju za rat. One ne treba da se plaše rata. Nuklearno oružje velikih kapitalističkih sila na čelu sa američkim imperijalizmom je »tigar od hartije« koji može da zaplaši samo kukavice, revizioniste i izdajnike svih vrsta. Revolucionarne snage ne treba da izbegavaju rat, jer će na kraju one pobediti. Kineski narod može da preživi i nuklearni rat. Uvek će ostati toliko Kineza da mogu da slave pobedu nad američkim imperijalizmom i njegovim slugama.⁷

To bi bila osnovna obelježja i implikacije teze o neizbežnosti rata, koja je određivala stav i ponašanje Kine u međunarodnim odnosima od razlaza sa N. Hruščovom do silaska Mao Ce Tunga s političke scene.

Teza o neizbežnosti rata bila je u velikoj mjeri povezana s karakterom Kine kao zemlje u razvoju, zemlje trećeg sveta i njenim opštim položajem u međunarodnim odnosima. Pre svega, u utakmici s drugim velikim silama Kina je bila hendikepirana niskim nivoom svog ekonomskog razvoja. Sem toga, izložena političkom, ekonomskom i vojnom pritisku SAD, u razlazu sa SSSR koji nastoji da je ekskomunicira iz međunarodnog radničkog pokreta, bez mogućnosti da ostvari svoja legitimna prava u OUN, Kina je smatrala da u uslovima mirne koegzistencije, koju obe super sile koriste za ubrzanje trke u naoružavanju, nema podjednake šanse da ostvari ni svoj ravnopravan položaj u svetskim poslovima, ni svoje nacionalne aspiracije. Jedino preimućstvo je nalazila u svom ogromnom demografskom potencijalu i smatrala da bi jedina od svetskih sila, zahvaljujući upravo njemu, mogla da preživi strahote nuklearnog sukoba, koji bi tako doveo do širenja socijalizma.

Prenoseći iskustva iz revolucionarne i oslobodilačke borbe u Kini na plan međunarodnih odnosa, Mao Ce Tung je velike kapitalističke sile video

vagnuti nad Zapadnim. Može se reći da su snage socijalizma mnogo nadmoćnije od snaga imperijalizma«. (U govoru na Savetovanju komunističkih i radničkih partija u Moskvi, decembra 1957).

8

Mao Ce Tung: »Zamislimo koliko će ljudi poginuti ako izbije rat. Od 2.700.000.000 ljudi u svetu, jedna trećina, ili čak polovina biće izgubljena. Oni su ti koji žele rat, a ne mi. Kad borba započne, atomske i hidrogenske bombe mogu biti bačene. Ja

sam o tome razgovarao sa jednim stranim državljanikom. On veruje da će, ukoliko atomski rat započne, čitavo čovečanstvo biti uništeno. Rekao sam: ako dođe do najgorog i ako polovina čovečanstva pogine, druga polovina će ostati dok će imperijalizam biti zbrisan s lica zemlje. Ceo svet će postati socijalistički a tokom godina ponovo će na zemlji biti 2.700.000.000 ljudi, pa čak i više.« (U knjizi *Svet posle drugog svetskog rata*, izdanje Sloboda, Beograd 1975, str. 995).

kao »gradove« okružene »selima« koja su, u stvari, zemlje u razvoju. Gradovi su siti, a sela su gladna. Kada gladni sa sela, odnosno iz zemalja u razvoju, krenu na bogate, odnosno kapitalističke sile, ništa ih neće moći zaustaviti i oni će na kraju trijumfovati. Posredstvom ove strategijske alegorije stvarana je predodžba o realnim izgledima Kine i zemalja trećeg sveta da, posredstvom sile, svoje brojčane nadmoćnosti, svoje solidarnosti u gladi i nevolji, razruše dominaciju i hegemoniju velikih sila, ostvare svoje pravedne revindikacije i utru puteve razvoju i afirmaciji socijalizma.⁹

Teza o neizbežnosti rata imala je sledeća dejstva na stav Kine prema nesvrstanošći.

(a) Kao negacija osnovnih principa mirne koegzistencije teza o neizbežnosti rata je bila u punoj suprotnosti s principima i ciljevima nesvrstanošći i objektivno je izražavala različite pravce delovanja Kine i pokreta nesvrstanošći u međunarodnim odnosima.

(b) Računajući sa zemljama u razvoju kao s »gladnima« koji treba da konfrontiraju sa »sitima«, Kina je na nesvrstanošću zemlje, koje su većinom zemlje u razvoju, gledala kao na »svoju« armiju u ratnom obračunu s imperijalizmom. U oštroj je suprotnosti sa suštinom nesvrstanošći da se nesvrstanošću zemlje na takav način uključuju u »razrešavanje antagonističkih suprotnosti« velikih svetski sila.

(c) Zbog toga se može smatrati da napuštanje teze o neizbežnosti rata predstavlja *condicio sine qua non* približavanja Kine i pokreta nesvrstanošći i usaglašavanje njihovih interesa i aktivnosti u međunarodnim odnosima.¹⁰

Teza o tri sveta. Teza o tri sveta predstavlja teorijsku i praktično-političku interpretaciju strukture međunarodne zajednice i odnosa u svetu. Ona se, unekoliko, menjala u zavisnosti od razvoja unutrašnjih političkih koncepcija u Kini i odnosa Kine s drugim zemljama, ali je imala uvek istu poentu: da Kina pripada trećem svetu.¹¹

Prema ovoj kineskoj formuli, u prvi svet spadaju dve super sile — zemlja imperijalizma SAD i zemlja socijal-imperijalizma SSSR. U drugi svet spadaju industrijske zemlje i druge srednje zemlje, koje trpe uticaj super sile, ali imaju i svoje zasebne interese. U treći svet spadaju zemlje u razvoju Azije, Afrike i Latinske Amerike, a među njima se nalazi i Kina.

Za razliku od drugih teorija o tri sveta, koje polaze od kombinovanog ideološko-geografskog kriterija, pa u prvi svet svrstavaju zapadne kapitalističke zemlje, u drugi svet istočne socijalističke zemlje, a u treći svet zemlje Azije, Afrike i Latinske Amerike, u osnovi kineskih teza o tri sveta nalazi se razvrstavanje država prema stepenu njihove vojne i ekonomske moći i prema sličnosti njihovih interesa u međunarodnim odnosima. Zem-

9

Još 1946. Mao Ce Tung je kazao američkoj književnici Ani Lujzi Strong da je atomska bomba »tigar od hartije« kojeg upotrebljavaju američki imperijalisti da zastraše narod.

10

Edvard Kardelj: *Socijalizam i rat*, Beograd 1958.

11

Različita shvatanja i tumačenja pojma treći svet u NR Kini od 1949. godine do 1974. u *Međunarodnoj politici* (dokumentacioni prilog), br. 606. iz 1975.

lje prvog sveta imaju svoje zasebne interese u međunarodnim odnosima, kao nosioci imperijalističke dominacije i socijal-imperijalističke hegemonije. One se nalaze u dosluhu i teže da podle i podjarne cco svet. U drugi svet spadaju zemlje »dvostruke« prirodne. S jedne strane, one su prijatelji i saveznici zemalja prvog sveta, ali, s druge strane, imaju i niz svojih zasebnih interesa koji ih odvajaju do određene mere od super sila. Otuda su mogući izvesni vidovi saradnje zemalja trećeg sveta sa zemljama drugog sveta. Te vidove saradnje zemlje trećeg sveta treba da koriste u borbi protiv zemalja prvog sveta, to jest super sila. Zemlje trećeg sveta se nalaze u najgorem položaju, ali ih ujedinjuje zajedništvo interesa. One predstavljaju potencijalno najjaču snagu u međunarodnim odnosima.¹²

Iako su strukturu formule o tri sveta diktirali spoljnopolitički interesi Kine, odnosno njena konfrontacija sa super silama u prvom redu, ipak je očigledno da ona ima realne osnove u strukturi odnosa u savremenoj međunarodnoj zajednici. Ne može se sporiti da super sile nemaju svojevrsan izdvojen položaj u svetskim odnosima, kao što nije sporno ni to da mnoge druge zemlje koje se nalaze u savezničkim ili bliskim odnosima sa njima imaju i svoje jasno izražene zasebne nacionalne interese. Isto tako, sasvim je izvesno da se zemlje trećeg sveta, odnosno zemlje u razvoju Azije, Afrike i Latinske Amerike nalaze u specifičnom položaju u odnosu na zemlje drugih kontinenata.

Ipak, teza o tri sveta sadrži snažne primese dogmatističkog prilaza strukturi i odnosima u savremenoj međunarodnoj zajednici. Uprkos razlikama i suprotnostima koje ga dele, savremeni svet povezuju mnogi zajednički interesi u sve međuzavisniju i povezaniju celinu. Kao što ni suprotnosti i razlike u interesu nisu karakteristični samo u odnosima tri sveta, već dejstvuju i u okvirima svakog od ta tri sveta, tako isto i zajedništvo interesa nije privilegija svakog pojedinog sveta, već sveta u celini. Konfrontiranje tri sveta nije put rešavanja krupnih međunarodnih pitanja, već stvaranja veće zategnutosti u svetu.

Uzajamna dejstva teze o tri sveta i kineskog stava prema nesvrstanim zemljama dolaze do izražaja u sledećem vidu.

(a) Iz teze o tri sveta nedvojbeno proizilazi da Kina smatra da se njeni vitalni interesi podudaraju sa zemljama trećeg sveta u koje spada i većina nesvrstanih zemalja. To istorijsko i operativno-političko zajedništvo interesa može da se ispolji i ispoljava se u različitim vidovima saradnje Kine sa zemljama trećeg sveta, odnosno nesvrstanim zemljama.¹³

(b) Teza o tri sveta, međutim, deli svet i konfrontira pojedine njegove delove, što je suprotno platformi i politici pokreta nesvrstanih, kao univer-

12
Teng Hsiao Ping: »Uprkos razdaljini koja ih odvajala, Kina i ostale zemlje trećeg sveta su drugovi po oružju na istom frontu u zajedničkoj borbi protiv imperijalizma, kolonijalizma i hegemonizma. Povezani zajedničkim interesima, kineski narod i ostali narodi trećeg sveta dele dobro i zlo. Kina je deo trećeg sveta«. (U časopisu *Esopo*, Pariz, br. 371 iz 1975.).

13
Hua Kuo Feng: »Kina je socijalistička zemlja, ona pripada trećem svetu i deli njegovu sudbinu«. (U govoru na zasjedanju Švekienskog kongresa u februaru 1978, *Hsinhua*, 6. mart 1978.).

zalnog pokreta koji teži da u saradnji sa svim faktorima međunarodnih odnosa pridonese rešavanju krupnih problema savremenog sveta. Ona sadrži apriorizam i ekvidistancu koja je nespojiva s politikom pokreta nesvrstanosti prema velikim silama.

(c) Teza o tri sveta predstavlja idejnu podlogu shvatanja o Kini kao predvodniku zemalja trećeg sveta. Iz te formule je direktno proizilazila ideja o održavanju drugog Bandunga ili okupljanju zemalja u razvoju na platformi različitoj od one na kojoj se one okupljaju u pokretu nesvrstanosti. Političko približavanje Kine pokretu nesvrstanosti trebalo bi da pretpostavlja postepeno prevazilaženju podele na tri sveta.¹⁴

Saradnja Kine sa nesvrstanim zemljama i zemljama u razvoju

Stanje u Kini i u njenim odnosima sa super silama imalo je jak utjecaj na kretanje kineskih odnosa — na političkom, ekonomskom i vojnom planu — sa zemljama u razvoju, a u njihovom krugu i sa nesvrstanim zemljama. Tipičan primer delovanja unutrašnjih prilika u Kini na stanje njenih odnosa sa zemljama Azije, Afrike i Latinske Amerike je period kulturne revolucije, potkraj šezdesetih godina, kada su oni bili svedeni na najmanju moguću meru. U tim godinama, na primer, iznos prosečne godišnje pomoći zemljama u razvoju nije prelazio 60 miliona dolara da bi, po njenom okončanju, već u toku 1971. i 1972. godine domašio iznos od 1,2 milijarde dolara (godišnje povećanje od deset puta). Odnosi s dvema super silama imali su dvojako dejstvo: američki ekonomski bojkot i raskid ekonomskih odnosa sa zemljama socijalističke zajednice su ograničavajuće delovali na širenje kineskih odnosa sa svetom, ali je konfrontacija s njima, u isto vreme, podsticala Kinu da uspostavlja i razvija odnose sa što većim brojem zemalja u razvoju.

Razmotrićemo podrobnije stanje odnosa Kine sa zemljama u razvoju, odnosno nesvrstanim zemljama na političkom, ekonomskom i vojnom planu.

Na političkom planu. Nastojanje Kine da razvija odnose sa zemljama trećeg sveta, a u tom krugu i sa nesvrstanim zemljama, proisticalo je iz više okolnosti: prvo, u dugom posleratnom razdoblju njeni politički i ekonomski odnosi sa zapadnim zemljama bili su u velikoj meri blokirani usled američke kampanje protiv »agresivnog kineskog komunizma«; drugo, raskid sa Sovjetskim Savezom i drugim zemljama socijalističke zajednice, izuzimajući Rumuniju, bitno je uticalo na smanjivanje njenih veza sa tim delom sveta; treće, preostajala je ne samo mogućnost, već i jasno nagla-

14

Postoje čak i aritmetičke klasifikacije o broju zemalja koje obuhvataju prvi, drugi, treći i četvrti svet, na osnovu ekonomskog kriterija. Prvi svet — 25 zemalja, drugi svet — 13 zemalja, treći svet — 77 ze-

malja i Četvrti svet — 38 zemalja. (U članku Leslie Wolf-Phillips: *Why Third World?*, u časopisu »Third World Quarterly«, London, January 1979).

šena politička potreba i orijentacija Kine da razvija odnose sa zemljama trećeg sveta, kao prirodnim prijateljima i saveznicima.

Karakteristično je da linija razvoja odnosa sa zemljama trećeg sveta nije prekidana ni u vreme najvećih oscilacija u politici Kine. U stvari, menjali su se samo motivi i ciljevi razvijanja saradnje sa tim zemljama. U vreme prihvatanja mirne koegzistencije, saradnja je tekla na premisama Bandunga, donosno istovrsnosti interesa zemalja Azije i Afrike u međunarodnim odnosima. U vreme preovladavanja teze o nezbežnosti rata saradnja je bila motivisana potrebom okupljanja zemalja u razvoju i suprotstavljanja super silama.

Čak i u vreme najekstremnijih levih pogleda u unutrašnjoj politici u prilazu saradnji sa zemljama u razvoju glavni kriterij nije predstavljao stepen progresivnosti njihovih režima, već njihov politički odnos sa SAD i SSSR. Kada su pojedine zemlje u razvoju iz bilo kojih razloga dolazile u stanje manje ili veće zategnutosti sa nekom od super sila, a u novije vreme naročito kada je u pitanju SSSR, Kina je iskazivala spremnost da ih podrži pružanjem političke, ekonomske i vojne pomoći. U vreme jačeg angažovanja SSSR i Kube u Angoli Kina je pružala naglašenu podršku Zairu, koji se nije libio da pozove u pomoć plaćenike i trupe bivših metropola. U somalijsko-etioopskom sukobu, u kome su SSSR i Kuba podržali Etiopiju, Kina se po svojevrsnom automatizmu našla »na drugoj strani«, bez obzira na to što je bilo evidentno da su somalijske trupe bile te koje su prodrle na teritoriju Etiopije. U prostoru Indokine Sovjetski Savez je stao na stranu Vijetnama, dok je Kina pružila punu podršku Kampučiji.

Iz navedenih primera bi se mogao izvući zaključak da je rukovodeće načelo u odnosima Kine sa zemljama u razvoju, odnosno nesvrstanim zemljama — pragmatizam: traženje uporišta i saveznika u konfrontaciji sa super silama, a u poslednje vreme sa SSSR, kao »opasnijom« super silom. Ne smeju se, međutim, zanemariti okolnosti koje su u prošlosti, pa u određenoj meri i danas, onemogućavale ili bar otežavale Kini da normalno razvija svoje odnose sa svetom. Trebalo bi pretpostaviti da će demokratizacijom unutrašnjih odnosa, uspostavljanjem diplomatskih odnosa sa SAD, otvaranjem prema svetu koje je označeno posetama Hua Kuo Fenga Pjongjangu, Bukureštu i Beogradu, dvema nesvrstanim zemljama i trećem koja u pokretu nesvrstanosti učestvuje u svojstvu pozvanog gosta, Kina sve više prevazilazi razloge za pragmatistički pristup razvijanju saradnje sa zemljama u razvoju i nesvrstanim zemljama.¹⁵

15

Ku Mu: »Mi podržavamo aktivnost Jugoslavije u pokretu nesvrstanosti. Mi priznajemo da je predsednik Tito dao ogroman doprinos u međunarodnoj aktivnosti Jugoslavije u pokretu nesvrstanosti. Mi podržavamo istinsku nesvrstanost. Ali, sada ima nesvrstanih zemalja koje su samo na rečima nesvrstane, ali su postale privesci hegemonizma. Ove su zemlje, u stvari,

svrstanije nego svrstane zemlje. Sada mi u Kini razmišljamo kako da se odnosimo prema ovim zemljama. Ako se ovaj problem ne bi rešio na odgovarajući način, on će naneti ogromnu štetu pokretu nesvrstanosti i okrnjiti njegov ugled u svetu«. (U intervjuu *Novi dugi marš Kine*, objavljenom u *Međunarodnoj politici*, Beograd, br. 690. iz 1979).

Na ekonomskom planu. Po obimu i asortimanu ekonomske pomoći zemljama u razvoju, odnosno nesvrstanim zemljama, Kina ne može da se meri sa SSSR i SAD kao svojim direktnim takmacima. Ali, Kina nastoji da pružanjem pogodnih uslova učini ekonomsku pomoć koju ona pruža različitim od one koju pružaju SSSR i SAD. Ovi povoljni uslovi treba, takođe, da naglase srodnost i zajedništvo interesa Kine i zemalja u razvoju. Čak i kada je u pitanju jedna doza propagandnog nastojanja da se istakne »ne-sebičnost« Kine ili odsustvo njenih težnji da bude lihtar koji koristi njihove teškoće i vezuje ih za svoje spoljopolitičke interese, ne bi se moglo reći da se u zemljama u razvoju kineska pomoć ne prima ponešto drukčije nego sovjetska ili američka pomoć. To je, uostalom, i evidentan rezultat vidljivih napora da se Kina ne kompromituje kao pružalac pomoći.¹⁶

Iako se ne može pokloniti puna vera brojkama o kineskoj pomoći zemljama u razvoju, budući da većinom potiču iz nekineskih izvora, ipak mogu da ukažu na osnovne tendencije i pravce nastupanja Kine na tom planu. Smatra se tako da je Kina u razdoblju od 1953. do 1972. pružila inostranstvu ekonomsku i vojnu pomoć u iznosu od 5,6 milijardi dolara. U toj sumi se nalazi 750 miliona dolara koje je Kina dala Vijetnamu u doba američke oružane intervencije, kao i 750 miliona dolara koje su dobile druge socijalističke zemlje — Kuba, DNR Koreja i Mongolija. Iznos od 2,2 milijarde dolara otišao je na ime pomoći zemljama u razvoju, pretežno u Africi. Najveći primaoci pomoći su Pakistan, Somalija, Tanzanija, Zambija, a na listi zemalja koje su takođe primale manje ili veće iznose kineske ekonomske pomoći nalaze se Kambodža, Šri Lanka, Nepal, Indonezija, Jemen, Alžir, Etiopija, Gana, Mali, Sudan, itd. Oko 40 odsto kineske ekonomske pomoći je namenjeno izgradnji infrastrukture, poglavito saobraćajnica. Po veličini poduhvata izdvaja se pruga između Tanzanije i Zambije, u dužini od blizu dve hiljade kilometara, koja povezuje rudnike bakra u Zambiji sa lukom Dar Es Salam u Tanzaniji (pomoć u iznosu od 400 miliona dolara, uz korišćenje stručne radne snage iz Kine). Ostali deo pomoći upotrebljavan je za izgradnju lake industrije, tekstilnih pogona, fabrika za proizvodnju hartije, poljoprivredna dobra, kao i za isporuke roba i davanje stranih sredstava plaćanja.

Krediti koje je davala Kina su, po pravilu, beskamatni ili sa niskim kamatima i veoma povoljnim rokovima otplate. Rokovi otplate se protežu i do 30 godina, s tim što se u nekim slučajevima predviđa da otplata počne tek nakon 6 do 7 godina (otplata kredita za prugu Tan-Zam, datom na 30 godina, počinje 1983).

Među primaocima kineske ekonomske pomoći najveću skupinu predstavljaju nesvrstane zemlje. One su zadovoljne uslovima pod kojima su pomoć primile. Iako su ekonomske mogućnosti Kine u širenju pomoći limitirane njenim niskim stupnjem ekonomskog razvoja, može se pretpostaviti da će se ona u budućnosti povećavati uporedo s aktualnim poboljšanjem uslova za brži rast kineske privrede.¹⁷

16

Hua Kuo Feng: »Mi striktno respektujemo suverenitet zemlje kojoj pružamo pomoć, i tu pomoć nećemo nećemo usloviti mešanjem u unutrašnje stvari te zemlje, niti ćemo zahtevati njeno političko vezivanje uz nas«. (U govoru na zasedanju Svekineskog

kongresa u februaru 1978. Hsinhua, 6. marta 1978).

17

U časopisu »The Wall Street Journal«, New York, novembar 1976, izneseni su podaci o kineskom programu pomoći ino-

Na vojnom planu. Kina ne spada u red većih isporučilaca vojne opreme i naoružanja. Dva razloga proističu iz situacije u kojoj se ona sama nalazi: potrebe da se sama naoružava, u procesu dugogodišnje konfrontacije sa SAD i u posljednje vreme u sve većoj meri sa SSSR i limitiranih kapaciteta njene vojne industrije u celini.

U već pomenutom iznosu od 5,6 milijardi dolara pomoći inostranstvu od 1953. do 1972. sadržana je i vojna pomoć. Ipak lavovski deo te sume otpada na ekonomsku pomoć.

Veće angažovanje Kine u pružanju vojne pomoći zabeleženo je u slučaju DNR Koreje i SR Vijetnama. U korejskom sukobu 1950—1953. učestvovala je i ogromna masa kineskih dobrovoljaca. U okviru sume od 750 miliona dolara pomoći Vijetnamu u doba američke vojne intervencije znatan deo otpada na vojnu pomoć (u odnosu na 2 milijarde vojne pomoći SSSR). Na listi primalaca vojne pomoći je i Pakistan, kome je ona isporučivana u razdobljima oštre konfrontacije sa Indijom, kao 1971—1972. Vojnu pomoć Kine dobila je Somalija u vreme sukoba sa Etiopijom, a prima je i Kampučija u sukobu sa Vijetnamom.

Zaključne napomene

Sa stanovišta današnjeg trenutka u odnosima Kine prema nesvrstanošti poseban značaj bi se mogao pridati sledećim okolnostima:

1. Novo rukovodstvo NR Kine na čelu sa Hua Kuo Fengom učinilo je krupne korake u sređivanju odnosa sa svetom: razvijanjem međudržavnih i obnavljanjem partijskih odnosa s Jugoslavijom, potpisivanjem Mirovnog ugovora s Japanom, uspostavljanjem diplomatskih odnosa sa SAD, nagoveštavanjem poboljšanja odnosa s Indijom, poboljšavanjem odnosa sa zemljama Jugoistočne Azije, itd. Otvaranje prema svetu utičaće, svakako, na normalizovanje položaja Kine u svetu. Time će biti ostvarena i jedna krupna pretpostavka za svestraniju saradnju Kine s nesvrstanim zemljama.

2. Procesi unutrašnje demokratizacije u Kini, ukoliko budu nastavljeni i produbljeni, vodiće raskidanju s koncepcijama koje su Kinu dovodile

stranstvu i izvršena poređenja sa obimom američke i sovjetske pomoći inostranstvu. Citiramo: »Od početka kineskog programa pomoći inostranstvu 1956. godine do kraja kulturne revolucije 1969. godine Kina je dala 1,7 milijardi dolara privrednih kredita i zajmova. Od 1970. do 1974. godine, kada je Kina počela da vrši diplomatske napore i proširila svoje kontakte sa nekomunističkim svetom, ona je pružila 2,39 milijardi pomoći, što je preko 2 puta više nego što je dala tokom proteklih 14 godina. Prošle, 1975. godine, sudeći prema podacima objavljenim u nedeljnom izveštaju američke CIA, Kina je pružila 269

miliona dolara pomoći, što je manje od godišnjeg proseka u periodu između 1970. i 1974, što odražava ranije okončanje najvećeg kineskog projekta pomoći inostranstvu — željezničke pruge Tanzanija-Zambija u Centralnoj Africi. Kineski program pomoći inostranstvu je neuporedivo manji od američkog, pošto su SAD od 1946. pružile inostranstvu pomoć u vrednosti od 130 milijardi dolara. Kineski program je, isto tako, mnogo manji od programa SSSR, koji je prošle, 1975. pružio inostranstvu privrednu pomoć u vrednosti od 1,26 milijardi dolara.

u koliziju sa principima i ciljevima pokreta nesvrstanosti. Reč je, pre svega, o napuštanju teze o neizbežnosti rata, što je već na izvestan način nago-vešteno prihvatanjem mogućnosti odlaganja izbijanja rata. U skladu s tim moglo bi se očekivati šire angažovanje Kine u borbi za očuvanje mira, a time i vraćanje na principe aktivne i miroljubive koegzistencije. Budući da se aktivnosti pokreta nesvrstanosti u krajnjoj liniji svode na stvaranje uslova za efikasnu primenu principa aktivne i miroljubive koegzistencije objektivno bi moralo doći do veće podudarnosti interesa i ciljeva Kine i pokreta nesvrstanosti u međunarodnim odnosima."

3. Kao zemlja u razvoju Kina će u sve većoj mери morati da bude zainteresovana za napore i nastojanja nesvrstanih zemalja na planu izgradnje novog međunarodnog ekonomskog poretka. Na platformi nesvrstanosti i u krugu 77 zemalja u razvoju Kina bi mogla u većoj mери da sadejstvuje s akcijama pokreta nesvrstanosti u borbi za novi međunarodni ekonomski poredak u obostranom interesu. Do veće koicidencije interesa, pa i sinhronizacije aktivnosti, formalne ili neformalne, može doći u Ujedinjenim nacijama u kojima nesvrstane zemlje predstavljaju impozantnu većinu. Za indikaciju može da posluži činjenica da je Kina pristala da učestvuje na Specijalnom zasedanju Generalne skupštine o razoružanju, sazvanom na inicijativu nesvrstanih zemalja, napuštajući time svoj raniji stav bezrezervnog bojkotovanja svih pregovora i razgovora o razoružanju.

4. Ne treba, pri tome, ispustiti iz vida da Kina svojim ogromnim demografskim dimenzijama, potencijalnim ekonomskim mogućnostima, raspolaganjem atomskim i hidrogenskim oružjima, mestom u trouglu velikih svet-skih sila, aspiracijama u trećem svetu, itd. — ima svojstva velike sile. Objektivno se može pretpostaviti da će i ta svojstva Kine, u većoj ili manjoj mери, dolaziti do izražaja u njenom stavu prema pokretu nesvrstanosti i odnosima s nesvrstanim zemljama.

18

Hua Kuo Feng: «Podržavamo, takode, pokret nesvrstanosti, koji igra pozitivnu ulogu u borbi protiv imperijalizma, kolonijalizma i hegemonizma». (U govoru na zasedanju Svekineskog kongresa u februaru 1978, Hsinhua, 6. mart 1978).